

створена у зв'язку з розповсюдженням 9 січня 2002 року в засобах масової інформації фрагментів аудіозапису телефонної розмови лідера політичної партії і голови виборчого блоку "Єдність" Олександра Омельченка та лідера виборчого блоку "Наша Україна" Віктора Ющенка; 2) тимчасова слідча комісія з питань розслідування обставин і причин загибелі журналіста Г. Гонгадзе та з'ясування причин зволікання у розслідуванні кримінальної справи; 3) тимчасова слідча комісія з розслідування обставин організації підготовки та видання посадовими особами СБУ незаконних наказів щодо прослуховування телефонних розмов та стеження за народними депутатами України, суддями Конституційного Суду України, судьями судів загальної юрисдикції і членами Центральної виборчої комісії.

Підводячи підсумки вищенаведеним положенням, зазначимо, що контроль, здійснюваний розглянутими інстанціями, в силу специфіки функціонування оперативних підрозділів не може в повному обсязі забезпечити дотримання прав громадян в оперативно-розшуковій діяльності, а отже вони не здатні повністю й остаточно замінити профільні контрольні-наглядові інстанції - судовий та відомчий контроль, прокурорський нагляд тощо. В той же час правозахисна діяльність громадськості, Верховної Ради і Президента України привносять до контролю у сфері оперативно-розшукової діяльності елементи демократичності та прозорості, а у поєднанні з традиційними контрольні-наглядовими інстанціями (прокуратурою, судом та відомчим керівництвом) в комплексі забезпечують захист недоторканності особи, дотримання прав громадян та їх законних інтересів.

УДК 343.132[094.5.072]

С.І. Пічкурєнко
О.В. Бочковий

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ
НЕГЛАСНИХ СПІВРОБІТНИКІВ
І ОПЕРАТИВНИХ ПРАЦІВНИКІВ ОВС
ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ
ЕФЕКТИВНОСТІ НЕГЛАСНОЇ РОБОТИ**

У статті здійснено аналіз діяльності служби внутрішньої безпеки у сфері забезпечення безпеки оперативних працівників ОВС, зокрема підрозділів кримінального розшуку, проаналізовано діючі нормативні акти у сфері забезпечення безпеки оперативних працівників, в тому числі відомчі, запропоновано шляхи удосконалення діяльності СВБ у цьому напрямку.

Ключові слова: *оперативно-розшукова діяльність, служба внутрішньої безпеки, оперативні підрозділи, підрозділи карного розшуку.*

В статті здійснено аналіз діяльності служби внутрішньої безпеки в сфері забезпечення безпеки оперативних співробітників і конфідентів, проаналізовані діючі нормативні акти, в тому числі ведомствених, пропонуються шляхи удосконалення цієї діяльності.

Ключеві слова: *оперативно-розшукова діяльність, служба внутрішньої безпеки, оперативні підрозділи, підрозділи кримінального розшуку.*

The article is devoted to the actual theme of organizational-legal bases of operative-investigative activity of ISS PDCCO MIA of Ukraine. In it the questions of organizational-legal bases and principles of operative-investigative activity are considered and lined out specific principles activity of Interior Security Service.

Key words: *operative-investigative activity, operative subdivisions, Interior Security Service.*

Метою статті є дослідження законодавчого й відомчого нормативно-правового забезпечення безпеки негласних співробітників і оперативних працівників, та участі у цьому напрямку служби внутрішньої безпеки.

Методи дослідження. Методологічними основами нашого дослідження виступають загальнонаукові методи наукового дослідження: метод пізнання; метод спостереження; метод порівняння, тощо.

Ряд вчених присвятили свої наукові праці удосконаленню агентурної роботи, серед яких такі вчені як: Ануфрієв М.І., Бандурка О.М., Бірюков Г.М., Долженков О.Ф., Козаченко І.П., Лисенко А.М., Матвійчук В.В., Нікофорчук Д.Й., Некрасов В.А., Пеньков С. В., Регульський В.Л., Сервецький І.В., Черкасов Ю.Є., Чистолінов О.М. та інші. Разом з тим, у наукових працях недостатньо приділялось уваги вивченню ролі оперативних служб у забезпеченні безпеки осіб у процесі негласної роботи. Майже не вивчалась роль підрозділів внутрішньої безпеки у цьому напрямку.

Держава в Основному Законі України - Конституції України закріпила своє ставлення до людини: "Людина, її життя й здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права й свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави...", констатуючи цим соціопсихобіологічну цінність кожної особи [1].

Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства є важливим складником соціально-правової політики держави, що

знайшло відбиття в законодавчих та підзаконних нормативно-правових документах. якими вперше в історії вітчизняного законодавства було забезпечено реалізацію прав осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, працівників суду і правоохоронних органів на державний захист у разі наявної загрози їх життю, здоров'ю та майну, а також Кримінальному й Кримінально-процесуальному кодексам України та інших законах України [2, 3, 4, 5].

Закон України "Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві" визначає правові й організаційні особливості застосування, припинення, подовження та скасування заходів безпеки щодо негласних співробітників та інших категорій осіб, що надають допомогу ОВС, а також вирішує інші питання, гарантуючи особам, які беруть участь у кримінальному судочинстві, тобто виявленні, попередженні, припиненні, розкритті або розслідуванні злочинів, а також у судовому розгляді кримінальних справ, здійснення правоохоронними органами правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист їх життя, житла, здоров'я та майна від протиправних посягань, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя [4].

Закон України "Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів" встановлює систему особливих заходів державного захисту працівників суду та правоохоронних органів, зокрема, оперативних підрозділів, від перешкоджання виконанню покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав, а так само від посягань на життя, здоров'я, житло та майно зазначених осіб та їх близьких родичів у зв'язку зі службовою діяльністю цих працівників [5].

Кримінально-процесуальний кодекс України визначає порядок провадження у кримінальних справах, завдання кримінального судочинства в Україні в охороні прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, які беруть у ньому участь, викриття винних та забезпечення правильного застосування Закону з тим, щоб кожний, хто вчинив злочин, був притягнутий до відповідальності і жоден невинний не був покараний [6].

Статті 52'-52⁵ КПК України визначає умови, за яких учасники кримінального судочинства мають право на забезпечення безпеки; спеціальні заходи забезпечення безпеки осіб, які потребують захисту; подає перелік прав та обов'язків осіб, стосовно яких здійснюються заходи безпеки; окреслює порядок забезпечення нерозголошення відомостей про особу, стосовно якої здійснюються заходи безпеки;

закріплює порядок скасування заходів безпеки; визначає умови та порядок оскарження рішень про відмову в застосуванні заходів безпеки або про їх скасування [6].

Кримінальний кодекс України містить ст. 380 "Невжиття заходів безпеки щодо осіб, взятих під захист" та ст. 381 "Розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист", які передбачають кримінальну відповідальність за відповідні злочини [7].

Проте, наявність цілої низки законодавчих приписів щодо забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства зовсім не означає, що дане питання повністю урегульоване і механізм захисту діє. Нажаль, все навпаки. Проблеми застосування законодавства щодо забезпечення безпеки суб'єктів кримінального судочинства є постійним предметом розгляду Верховного Суду України.

Так, стан забезпечення безпеки цієї категорії осіб Пленум визнав незадовільним і таким, що не гарантує об'єктивного і неупередженого розгляду справ, захисту прав і свобод громадян, а також акцентував увагу на невідкладності створення належних умов щодо посилення захисту цих суб'єктів [8].

Крім того, проблемним питанням є перелік органів (суб'єктів), що забезпечують безпеку осіб, які підлягають державному захисту у зв'язку з їх участю у кримінальному судочинстві. Адже КПК України не містить вказівки на те, які саме органи здійснюють забезпечення безпеки, проте у ч. 3 ст. 52' зазначається, що рішення про застосування заходів безпеки (або про відмову в їх застосуванні після перевірки заяви (повідомлення) приймається органом дізнання, слідчим, прокурором або судом [6]. Ці положення КПК України деталізуються у названих вище законах [4, 5].

Для безпосереднього забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства створюються у складі органів внутрішніх справ спеціальні підрозділи, що забезпечують безпеку взятих під захист осіб.

В системі МВС України створено спеціальний підрозділ судової міліції "Грифон" для забезпечення безпеки учасників судового процесу та державного захисту працівників суду і правоохоронних органів, членів їх сімей та близьких родичів [10].

Як свідчить практика, судова міліція в своїй діяльності користується законодавчими та підзаконними нормативно-правовими документами, зокрема, законами України "Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві", "Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів" та іншими.

В той же час судова міліція як суб'єкт оперативно-розшукової ді-

яльності згідно зі ст. № 5 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" не в повній мірі використовує надані цим законом права підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність.

На нашу думку необхідно в цьому напрямку використовувати можливості СВБ МВС України. Основними завданнями підрозділів внутрішньої безпеки в сучасних умовах є:

- організація і координація заходів щодо захисту працівників органів внутрішніх справ від перешкоджання виконанню покладених на них службових обов'язків, а так само від посягань на життя, здоров'я, житло і майно працівників міліції та їх близьких родичів, пов'язаних з їх, службовою діяльністю.

- захист системи Міністерства внутрішніх справ, за якої забезпечується її стабільне функціонування.

- попередження та виявлення фактів учинення корупційних та злочинних діянь працівниками органів внутрішніх справ.

- запобігання призначення на службу в органи внутрішніх справ осіб, які мають злочинні та корисливі наміри, а також протидія спробам участі працівників міліції у протиправній діяльності [11, с. 2-3].

Під час проведення перевірки інформації про корупційні, злочинні дії та інші протиправні дії працівників міліції відповідно до вимог законодавчих і відомчих нормативно-правових актів оперативні працівники СВБ МВС в установленому порядку мають право: знайомитися з матеріалами оперативно-розшукової діяльності, іншими документами та оперативною інформацією структурних підрозділів органів внутрішніх справ, за необхідності вилучати документи, предмети, інші носії інформації, безперешкодно отримувати в підрозділах кадрового забезпечення органів внутрішніх справ особові справи та інші відомості щодо проходження служби працівниками цих органів [11].

Аналіз злочинної діяльності членів ОЗУ та ЗО оперативними працівниками МВС в тому числі СВБ, свідчить про ретельну підготовку до злочину, високу їх технічну оснащеність, наявність власної розвідки і контррозвідки, володіння новітніми формами і методами боротьби зі злочинністю. Члени ОЗГ та ЗО використовуючи значний кримінальний капітал, здобутий в ході злочинної діяльності, зміцнюють свої зв'язки з владними структурами, цілеспрямоване вербування працівників органів внутрішніх справ, їх компрометацію, шан-

таж, а в разі необхідності – ліквідацію [12; с. 8, 13].

Враховуючи значні правові та організаційні можливості підрозділів внутрішньої безпеки не варто звужувати напрямки їх діяльності та обмежуватись лише наглядом за законністю дій працівників правоохоронних органів, що ми спостерігаємо сьогодні. Підтримуємо позицію Федорова К.Л. про необхідність розробки методичних рекомендацій щодо перевірки отриманих повідомлень про негативні прояви відносно працівників органів внутрішніх справ чи членів його родини, та необхідності здійснення відповідних оперативно-профілактичних та розшукових заходів [14].

Разом із тим, на нашу думку для захисту працівника ОВС необхідно проводити спеціальні оперативно-розшукові, розвідувальні і контррозвідувальні заходи передбачені чинним законодавством у залежності від обставин та конкретної ситуації, оперативно-розшукові та профілактичні заходи можуть змінюватися чи доповнюватися.

Більшість вказаних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, можуть здійснюватися для забезпечення безпеки працівників ОВС тільки в рамках оперативно-розшукових справ.

В цьому аспекті важливого значення набуває розроблення науковцями і практичними працівниками оперативних служб, в тому числі і Службою внутрішньої безпеки окремої інструкції, яка б регулювала особливості оперативно – розшукових заходів під час здійснення заходів безпеки негласних співробітників і оперативних працівників.

Для проведення заходів щодо захисту працівників ОВС і членів їх сімей від злочинних посягань оперативним працівникам СВБ необхідно проводити комплексні заходи із залученням та використанням можливостей підрозділів кримінальної міліції: департаменту оперативно-технічних заходів, департаменту оперативної служби, управління спеціальних операцій, спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю та іншими. Кінцевим результатом та підставою для припинення ОРС може бути: проведення профілактичної роботи та відмова фігурантів від протиправних дій відносно працівника міліції; установлення та притягнення фігуранта до кримінальної відповідальності, усуненню умов, які створювали небезпеку для працівника органів ОВС.

Також, на нашу думку після створення самостійної служби і виведення її зі складу спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю з одночасним наданням СВБ МВС України право оперативно-розшукової діяльності – необхідно продовжити організаційно-структурні заходи та розробку відповідних відомчих нормативних актів щодо регулювання специфічної діяльності підрозділів СВБ, створення відповідних умов для захисту працівників міліції та протидії проникненню членів ОЗУ та ЗО в органи внутрішніх справ.

Використана література:

1. Конституція України від 28 червня 1996. // Відомості Верховної Ради України (В.В.Р). - 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Закон України "Про міліцію" № 565 - XII від 20 грудня 1990 року. // Відомості Верховної Ради України (В.В.Р). - 1991. - № 4. - Ст. 20.
3. Закон України "Про оперативно-розшукову діяльність" № 2135 - XII від 18 лютого 1992 року // Відомості Верховної Ради України (В.В.Р). - 1992. - № 22. - Ст. 303.
4. Закон України "Про забезпечення безпеки осіб які беруть участь у кримінальному судочинстві" від 23 грудня 1993 року // Відомості Верховної Ради України (В.В.Р.). - 1994. - № 11. - Ст. 51.
5. Закон України "Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів" від 23 грудня 1993 року // Відомості Верховної Ради України (В.В.Р.). - 1994. - № 11. - Ст. 50.
6. Науково-практичний коментар до кримінально-процесуального кодексу України. - К.: Юрінком Інтер, 1997. - 320 с.
7. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. - К.: Атіка, 2001. - 160 с.
8. Постанова Пленуму Верховного Суду України "Про застосування законодавства, що передбачає державний захист суддів, працівників суду і правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві" від 18 червня 1999 р. № 10.
9. Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про створення у структурі міліції громадської безпеки спеціальних підрозділів міліції для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів сімей та близьких родичів" від 28 червня 1997 р. № 335-р.
10. Наказ МВС України від 26.08.2003 р. Про затвердження "Положення про спеціальний підрозділ судової міліції "Грифон"".
11. Наказ МВС України від 22.04.2010 року № 144 "Про затвердження нормативно правових актів з питань діяльності Служби внутрішньої безпеки ГУБОЗ МВС України".

12. Долженков О.Ф., Некрасов В.А., Черкасов Ю. Е. Основы разведки в средевищі та інфраструктурі злочинних угруповань. Монографія / Під заг. ред. О. Бандурки. – Одеса: Вид-во Одеський юридичний інститут НУВС, 2003. – 198 с.

13. Карпов Н. С., Бедриківський В. В. // Науковий вісник КНУВС. – К.: КНУВС, 2009. – № 5 (66). – С. 75–82.

14. Федоров К. Л. Гарантії безпеки діяльності оперативних працівників – один із чинників удосконалення оперативно-розшукової роботи / К. Л. Федоров // Вісник ЛАВС МВС імені 10-річчя незалежності України. – 2005. – Спецвипуск № 4. – Ч. 1. – С. 55–61.

УДК 343.148:343.542.1

А.О. Шульга

■ **МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОПИТУ
МАЛОЛІТНІХ СВІДКІВ**

У цій статті розглядаються кримінально-процесуальний, тактико-криміналістичний та морально-етичний аспекти допиту малолітніх свідків злочину, аналізується їх процесуальний статус, визначаються шляхи вдосконалення тактики їх допиту з метою стимулювання до надання правдивих показань.

Ключові слова: *тактика допиту, неповнолітній (малолітній) свідок, правдиві показання, спеціаліст, психолог, слідчий.*

В этой статье рассматриваются уголовно-процессуальный, тактико-криминалистический и нравственно-этический аспекты допроса малолетних свидетелей преступления, анализируется их процессуальный статус, определяются пути совершенствования тактики их допроса с целью стимулирования к даче правдивых показаний.

Ключевые слова: *тактика допроса, несовершеннолетний (малолетний) свидетель, правдивые показания, специалист, психолог, следователь.*

The moral analysis of tactic of interrogation of very young witnesses of crime is conducted in this scientific article, their status is talked about, the ways of perfection of tactic of their interrogation are determined with the purpose of stimulation to the grant of truthful testimonies.

Key words: *tactic of interrogation, minor (very young) witness, truthful testimonies, specialist, psychologist, investigator.*

Надання правдивих показань учасниками кримінального процесу, відноситься до тактики допиту [1, с. 2]. Адже, метою будь якого